

AFGANİSTAN; SURIYE İÇİN BİR ROL MODEL OLABİLİR Mİ?

M. Sadık AKYAR*

Öz

Afganistan 1979'dan 2003 yılına kadar savaş ve iç savaş altında, adeta fiziki ve kurumsal altyapısı da dâhil olmak üzere bir harabeye dönmüştür. 2001 yılında, ABD'nin Taliban'ı cezalandırmak ve yönetimden uzaklaştırmak amacıyla, BM onayıyla yaptığı harekât, müteakiben de NATO önderliğinde Uluslararası toplum ile birlikte Afganistan'a yaptığı yardım harekâtı sonucunda, Afganistan'da inanılmaz gelişmeler yaşanmış ve halen de bu gelişmeler devam etmektedir. Adına ister kriz, isterse İç savaş densin, Suriye'deki çatışma ortamı halen devam etmektedir. Bunun sonucunda; başta Türkiye'yi ve Avrupa'yı etkileyen göç hareketi meydana gelmiş, DEAŞ¹ gibi acımasız bir terör örgütü ortaya çıkmış, bu örgüt Suriye ve kısmen Irak'da işgal etmek istediği bazı bölgeleri adeta harabeye çevirmiştir. Yine DEAŞ, terörü dünyaya yaymak için Türkiye, Avrupa ve hatta ABD'de dahi eylemlerde bulunmaktadır. Makalede, Suriye'deki çatışma ortamının sona ermesi ve sonrasında Afganistan'da yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, Afganistan'ın Suriye ve kısmen Irak için "rol model" olma konusu incelenerek, bu konuya dikkat çekmek istenmektedir. Doğal olarak, bu konu incelenirken, özellikle Türkiye'nin çatışma sonrası dönemde yapacakları ile ilgili bazı tespitlerde paylaşılmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Afganistan, Rol model, 11 Eylül, Ortadoğu, İslami Terörizm

AFGHANİSTAN; IS IT A ROLE MODEL FOR SYRIA?

Abstract

Afghanistan being under occupation and civil war from 1979 until 2003, it has almost turned into a ruin, including its physical and institutional infrastructure as well. In 2001, United States launched an operation on Afghanistan to punish Taliban and to remove it from the power, so international Community standing on UN approval took action and then NATO lead operation called ISAF begun. As a result of following it, there have been in credible advances in Afghanistan and this development still is ongoing. Whether does it want to be called the crisis or civil war, the conflicts in Syria are still ongoing. As a consequence of it; a massive migratory movements have occurred into the Turkey and Europe, some brutal terrorist organizations have emerged as DEAŞ (IS) invading some Syria and Iraq cities, turning the mintoruin and aiming to create global terrorism actions in Turkey, Europe and US as well. In this article,

* Dr.

¹ İsim konusunda çeşitli kullanımlar vardır. Gnkur. Bşk.lığı ve Dışişleri tarafından DEAŞ kullanıldığı için, makalede de bu isim kullanılacaktır

considering the latest positive developments in Afghanistan, it has been wanted to take attention to this subject if Afghanistan is role model for there construction of Syria and some parts of Iraq in post-conflict period. Naturally, it has been shared some evaluations and conclusions about what to be done by Turkey.

Keywords: Afghanistan, Role Model, September 11, Middle East, Islamic Terrorism

Giriş

Bu makalede Afganistan’da 1979 yılında başlayan Sovyetler Birliği işgali, müteakiben Taliban rejiminin iktidarda bulunduğu dönemdeki iç savaşta sonucunda geldiği durum ortaya konulacak, daha sonra ise BM onayı, NATO liderliğindeki Uluslararası Yardım ve Güvenlik Kuvveti (UYGK-ISAF) önderliğinde geçirdiği aşama rakamsal ifadelerle belirtilecektir. Bu durumdan sonra; yaklaşık beş yıldır iç savaşın hüküm sürdüğü Suriye’deki mevcut durum ile birlikte, uzun yıllar savaş ve müteakiben iç çatışmalar ile anılan Irak’ın bir kesiminde yaşananlar ortaya konulacaktır. Bu tespitler yapıldıktan sonra, Afganistan’ın geçirmiş olduğu aşamanın acaba Suriye ve Irak’ın bir kısmı için bir “Rol Model” olabileceği konusu işlenecektir. Doğal olarak Afganistan ile tarihi bağları, Irak ve Suriye ile tarihi bağların da ötesinde, sınır komşusu olması nedeniyle, Türkiye’nin nerede olduğu, neler yapabileceği konusundaki değerlendirme ve ulaşılan sonuçlar açıklanacaktır. Burada özellikle, Suriye ve Irak’ın bir kısmının inşasında alabileceği rol veya üstlenebileceği misyon incelenecektir.

1. 2002 YILI ÖNCESİ AFGANİSTAN

a. 1980-2001 Arası:

Sovyetler Birliği 24 Aralık 1979’dan, Şubat 1989’a kadar yaklaşık dokuz yıl süreyle Afganistan’da işgalci güç olarak bulunmuştur. Sovyetler bu işgale devam ederken, yönetime de kendisine müzahir bir grup olan Babrak KARMAL² liderliğinde bir hükümeti iş başına getirmiştir. Bu nedenle, kendisine Afgan Silahlı kuvvetlerinden de bir tepki gelmemiştir. Sovyetler daha çok “Mücahit” olarak anılan grup ve savaşçılar ile çatışmıştır. Mücahitler’in Batı ülkelerinden, özellikle ABD ve Körfez ülkelerinden yardım alarak bu savaşı sürdürdüğü, bu nedenle Batı medya ve kamuoyunda bu mücadele, Sovyetleri parçalanışına götürdüğü iddiasıyla “Bear Trap-Ayı Tuzağı”³ olarak adlandırılmıştır. Çünkü Sovyetler’in Afganistan’dan çekilmesinin hemen akabinde Berlin Duvarı yıkılmış ve soğuk savaş, en

² RASAYANAGAM Angelo, Afghanistan A ModernHistory, I.B. Tauris&Co.Ltd.,London, 2007,s.94

³Bu deyim ilk olarak ABD Florida’da Boca Raton News adlı bir gazetede kullanılmış, daha sonra Muhammed YUSUF ve Mark ADKIN adlı iki yazar 2011 yılında “Afganistan: Bear Trap” adlı bir kitap yayımlamıştır.

azından tarihsel olarak sona ermiştir. Çünkü günümüzde, süper güçlerin her mücadelesinde “soğuk savaş” terimi genel anlamda uzmanlar tarafından kullanılmaya devam etmektedir. Bu terim, Suriye Krizi esnasında da sıkça olarak telaffuz edilmiş ve halen de kullanılmaktadır.

Sovyetler’in Afganistan’dan resmi olarak geri çekilmesi 14 Nisan 1988’de Cenevre’de⁴ imzalanan anlaşma ile olmuştur. Ancak, bu çekilmeden sonra, Afganistan’da kanlı bir iç savaşın⁵ sürmesinin en önemli nedenlerinden birisinin Sovyetler’in bölgeye ilgisinin devamı olarak da görülebilir. İmzalanan bu anlaşmaya rağmen, Mücahitler’in anlaşmanın taraflarından birisi olmadıklarını öne sürerek, imzalanan bu anlaşmaya uymayacaklarını açıklamış, bunun sonucunda ülkede süregelen bu işgal durumu bir iç savaşa dönüşmüştür. İç savaş ise daha çok; Ahmet Şah MESUT, Gulbenettin HİKMETYAR ve Raşit DOSTUM liderliğindeki gruplar arasında devam etmiştir. Bu durum 1992’de Sovyet destekli NECİBULLAH hükümetinin düşmesiyle sona ermiştir. 1992’den sonra ise Afganistan, hem kendi içerisindeki grupların çatışmasına sahne olmuş, hem de etkileri günümüzde dahi devam eden El Kaide ve diğer extremist(aşırı uçta) bulunan terörist örgütlerin yerleştiği, siyasi ve silahlı eğitimlerini yaptığı bir bölge durumuna gelmiştir.⁶

Sovyetler Birliği, Afganistan’da daha çok Mücahitler ile çatışmaya girmiştir. Çünkü hükümet ve hükümet güçleri kendisinin desteklediği bir gruptu. Bu nedenle, çatışmalarda daha çok şehirlerden çok kırsal alanda devam etmiştir. Mücahit gruplarının Sovyet birliklerine karşı uyguladığı “gerilla harbi” teknikleri 2001’den sonra daha değişik bir hal almış, El Kaide benzeri terörist örgütler düzenli ordu birliklerine karşı “gerilla harbi” tekniklerini daha da geliştirerek günümüzde “asimetrik savaş” olarak da anılan, yeni bir kavramın ortaya çıkmasına yol açmışlardır. 2001 yılında ikiz kulelere yapılan saldırı ile bu terim askeri⁷ literatürde de kullanılmaya başlanmıştır.

Sovyetler; Afganistan’da uzun yıllar kalacağını da düşünerek Afganistan’a bazı altyapı tesisleri de kazandırmıştır. Bunlardan en önemlileri Kabil’de bulunan bir nevi toplu apartmanların bulunduğu “Mikrorayon” olarak adlandırılan bölge ile, Hindikuş dağları üzerinde bulunan, ülkenin kuzey ve güneyi arasındaki bağlantıyı sağlayan “Salang Tünelleri” ile yollarıdır. Sovyetler’in Afganistan’da yaptığı alt yapı faaliyetleri ile ilgili olarak, 2005-2007 yılları arasında Afganistan’da NATO Kıdemli Temsilcisi olarak görev

⁴<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/ungomap/background.html>

⁵RASAYANAGAM Angela, g.e., s.143

⁶KATZMAN Kenneth, Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy, ABD Kongre Yayını, Washington, 22 Aralık 2015, s.18 (<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>)

⁷<http://www.awg.army.mil/>

yapan Sn. Hikmet ÇETİN'in şöyle bir çıkarımı bulunmaktadır.⁸“Afgan yetkililer ve Batı soğuk savaşın yakında sona ereceğini tahmin edebilselerdi, Sovyetler 'in Afganistan'da daha fazla inşaat ve alt yapı faaliyetlerinde bulunmasına müsaade edebileceklerini, bunun da Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasında işi daha da kolaylaştıracağını” öne sürmüştür.

2001 yılı Aralık ayına gelindiğinde, ülke yaklaşık 20 yıllık bir savaş sonunda; alt yapısı tamamen çökmüş, üst yapısı enkaz haline gelmiş, başta sağlık ve eğitim olmak üzere, devlet kurumları vatandaşlarına en temel görevleri yerine getiremeyecek bir halde bulunuyordu. Ayrıca yaklaşık 6 milyon insan, yaşadığı yerleri terk ederek mülteci durumuna gelmişti.⁹

b. 11 Eylül 2001 Sonrası

ABD'de İkiz kulelere yapılan terörist saldırıdan sonra, iş başında bulunan BUSH yönetimi; bu terörist olayın Afganistan'da örgütlenen “El Kaide” terör örgütü tarafından yapıldığını öne sürmüş ve o zaman için Afganistan'da iş başında bulunan TALİBAN yönetiminden, bu saldırının sorumlusu Usama BİN LADİN'i istemiştir. Ancak TALİBAN yönetimi; saldırıyı söz konusu örgüt ve şahsın yaptığı ile ilgili kanıt istemiştir. Bunun üzerine ABD bunu bir oyalama taktiği kabul ederek, 20 yıldır savaş ve çatışma altında bulunan bu ülkeye savaş açmıştır. Aslında ABD burada Taliban yönetimi ve El Kaide'ye savaş açmıştır. İlerleyen günlerde bu husus daha da açık bir şekilde ortaya konmuştur. Aslında ABD'nin 7 Ekim 2001'de Afganistan'a başlattığı “Operation Enduring Freedom Afghanistan-Afganistan'ı Özgürleştirme Harekâtı” hedefinin Taliban yönetimi ve El Kaide olduğu dolaylı olarak görülmektedir.¹⁰ ABD'nin bu harekâtına İngiltere ve Kanada'nın yanında, Taliban hükümetine karşı mücadele eden Kuzey İttifakı da katılmıştır.

Afganistan'ın 2001 yılında geldiği bu durum, Irak için tam olarak söylenemese de, Suriye için benzer özellikler taşımaktadır. O zamanki Taliban yönetimi, El Kaide başta olmak üzere diğer terör örgütlerinin ve yaptıklarının DAESH ve bugün Irak ve Suriye'de ortaya çıkan terör örgütleriyle bir benzerliği kurulabilir. En azından; o zamanki Afganistan'daki durumun, şu anda Irak ve Suriye'deki mevcut çatışma ve kaotik ortam ile bir benzerliği olduğu görülmektedir. Bu konuda diğer ortak benzerlikte ülkelerin maruz kaldığı yıkım, mülteci sorunu ve bölgedeki otorite boşluğunun yeniden kurulması konuları dikkat çekmektedir.

⁸ AKYAR Sadık, 2000'li Yıllarda ABD'nin Yeni Ortadoğu Politikası ve Türkiye, Gazi Üniversitesi 172720 nu.lı yayımlanmamış Doktora tezi, Ankara, Şubat 2006, 12nci Bölüm, s.3.

⁹ <http://www.rs.nato.int/images/media/PDFs/150510missionupdate.pdf> NATO Afganistan Resolute Mission Raporu s.6

¹⁰ RICE Condoleezza, No Higher Honor: A Memoir of My Years in Washington, Crown Publishers, New York, 2011, s.98

Aralık 2001'e gelindiğinde BM'de International Security and Assistance Force (ISAF) – Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti (UGYK)¹¹'nin kuruluş kararı kabul edilmişti. Aslında Afganistan'ın başta Suriye ve Irak'ın bir kısmının yeniden yapılandırılması için bir "Rol Model" olma hikâyeside tam burada, yani ISAF'ın kuruluşu ile başlamaktadır. Kanaatimizce bu "rol model" olma durumu, Arap Baharı ile iç karışıklıklar yaşayan başta Libya olmak üzere, yine iç savaş ve çatışmalara maruz kalan bazı Afrika ülkeleri için de söz konusu olabilir.

2. AFGANİSTAN'IN YENİDEN YAPILANDIRILMA ÇALIŞMALARI

a. ISAF Harekâtları ve Amaçları:

BM'de ISAF kararının kabul edilmesinden sonra, ilk ISAF K.lığı görevleri 6 aylık dönemler halinde İngiltere, daha sonra Hollanda-Almanya ve müteakiben de Türkiye tarafından yerine getirilmiştir. Ancak 2003 Temmuz'unda Alman askerlerine Kabil'de yapılan bir saldırı sonucunda¹² daha çok birlik ihtiyacı ortaya çıkmış ve ISAF görevini NATO devralmıştır. Bu ise, NATO'nun Avrupa ve Kuzey Amerika dışına ilk olarak asker çıkaracağı anlamına gelmekteydi.

ISAF Harekâtının amaçları şu şekilde sıralanabilir;¹³

-Öncelikle KABİL müteakiben tüm ülkede güvenliğin sağlanması,
- Afgan Silahlı Kuvvetleri ve Polis Teşkilatının; teşkilatlanması, eğitilmesi, teçhiz edilmesi ve diğer desteklerin verilmesi,

-Yeniden inşa ve geliştirme faaliyetleri. Özellikle bu alanda Provincial Reconstruction Team(PRT)- Bölgesel İnşa Ekipleri ilk olarak uygulamaya girmiş model bir uygulamadır. Bu uygulamaya göre, gelişmeye ihtiyacı olan il ve ilçelerde, bir veya birkaç ülkenin liderliğinde yeniden inşa ve geliştirme faaliyetleri, o bölgenin ihtiyaçlarına göre planlanmış ve uygulanmıştır. Türkiye Kabil'in hemen kuzey doğusundaki WARDAK bölgesinde, Dışişleri Bakanlığından bir diplomatın başkanlığında böyle bir görevüstlenmiştir.¹⁴PRT'lerin en büyük faydalarından birisi de zaman içerisinde, devletin idari ve kamusal faaliyetleri ile hukuk kurallarının

¹¹<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/708/55/PDF/N0170855.pdf?OpenElement> 1386/2011nu.lı BM Kararı

¹²<http://www.dw.com/en/4-germans-killed-in-kabul-suicide-bombing/a-888028>

¹³http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm

¹⁴<http://www.tc-america.org/issues-information/tca-issue-papers/turkey-s-contributions-315.htm>

uygulanmasını sağlamalarıydı. Dolayısıyla, bu uygulama sayesinde tüm ülkede, bu hizmetler uygulanmaya başlanmış oldu.

- Bunun dışında; hemen hemen tüm bakanlıklar ile bazı taşra teşkilatlarında, yine lider ülkeler tarafından irtibat elemanları ve danışmanlar vasıtasıyla reform faaliyetlerinin uygulanması,

-Başta BM olmak üzere, ülkede faaliyette bulunana tüm “Non-Governmental Organizations (NGO)-Devlet Dışı Kuruluşlar”ın yardım faaliyetlerinin koordinesi ve bu yardımların ulaştırılması olarak belirtilmektedir.

ISAF Kh. ve birlikleri bunlara ilave olarak, zaman içerisinde, o ülkeye has özelliklerden olan ve güvenliğin sağlanmasında önemli olan Hac faaliyetlerine destek, afyon tarlalarının imhası, halkın elinde bulunan silahların toplanması görevlerini de yerine getirmiştir. Bazen de; Afgan Hükümetinin, teçhizat ve kabiliyet olarak eksik kaldığı; düşen uçağın enkazının bulunması, büyük yangınlara müdahale gibi konularda da gerekli destekte bulunmuştur.

b. Afganistan’ın Modernleşme Çabaları ve Gelişmeler.

2001’de yapılan Active Endeavour Harekatı, müteakiben ISAF harekatları ve halen devam eden “Resolute Support Mission(RSM)-Kararlı destek Harekatı” ile Afganistan 2001 öncesine göre hemen hemen her alanda gelişmeler göstermiştir. Bu gelişmeler, belki batı normlarına göre düşük seviyede görülebilir, ancak neredeyse tüm kurumları, fiziki altyapı ve üstyapısı neredeyse yok olmuş bir ülke için hiç de azımsanmayacak bir seviyededir. BM kararları ile büyük bölümü NATO önderliğinde yapılan bu gayretler her ne kadar başlangıçta “güvenlik” ekseninde olmuş ise de, daha sonrasosyal, ekonomik, yeniden inşa faaliyetleri ve teknolojik alanlarda da yapılmıştır. Afganistan’da 2001 öncesi ve 2015 Temmuz ayı itibarıyla meydana gelen gelişmeler, Kararlı Destek Harekâtı karargâhı tarafından bir rapor haline getirilmiştir. Hazırlanan bu rapora göre Afganistan’da yaşanan gelişmeler maddeler halinde müteakip olarak belirtilmiştir.¹⁵

-Afgan Silahlı Kuvvetleri’nin atıl durumda bulunan uçak ve helikopterleri, operasyonel hale getirilmiş, Silahlı Kuvvetler, yeni bazı uçak ve helikopterlere sahip olmuştur. Ayrıca, Silahlı Kuvvetler herhangi bir çatışma halinde kara birliklerine yakın hava desteği sağlama imkân ve kabiliyetine sahip olmuştur. Bu kabiliyet planlaması ve icrası bakımından, karmaşık ve zor bir harekâttir. Ayrıca, bu yılın sonunda, Afgan Hava Kuvvetleri kendi hava sahasını kontrol etme imkânına da sahip olacaktır.

-Silahlı kuvvetler, ayrıca doğal ve tabii afetlerde yardım kabiliyetine kavuşmuştur.

¹⁵<http://www.rs.nato.int/images/media/PDFs/150510missionupdate.pdf> Resolute Support Mission Afganistan Raporu

-Afgan Devleti ve Silahlı kuvvetleri kendi istihbarat sistemlerini kurmuştur.

-Afgan Ordusu yaklaşık 10.000 asker ile Özel Kuvvet harekâtı yapabilecek kapasiteye sahip olmuştur.

-Afgan Ordusunda 21, Polis teşkilatında 200 kadın göreve başlamıştır. Bayan polisler, Sivas'ta Türkiye tarafından eğitilmiştir. Taliban zamanında adeta “kadının adı yok” anlayışından, böyle bir seviyeye gelmek azımsanmayacak bir gelişmedir.

Diğer reform ve inşa faaliyetlerinin öncesi ve şimdiki durumu ile ilgili rakamsal değerler ise şu şekildedir;

- Mülteci sayısı 6 milyondan 1 milyona düşmüştür,

-KABİL'in nüfusu 500.000 den 3 milyona çıkmıştır.

-Ortalama yaşam 43 yıldan 63 yıla çıkmıştır.

-Sağlık hizmetlerine erişim, %9'dan %60'a ulaşmıştır.

- Karayolu ağı 200 kat artmıştır.

- Ülkeye 2001'de 3 havayolu sefer yaparken, şimdi 43 havayolu sefer düzenlemektedir.

-Radyo kanalı150'ye TV kanalı 50'yeulaşmıştır.

-İnternet kullanıcı sayısı, 0'dan 6 milyona çıkmıştır.

- Milli gelir 2 milyar dolardan 20 milyar dolara üzerine çıkmış, 150 dolar olan gayri safi milli hâsıla 1150 dolara ulaşmıştır.

-2001 yılına göre 7 kat daha fazla,7 milyon çocuk okula devam etmektedir.

-Bu okullarda eğitim veren180.000 öğretmenin yaklaşık %30'u kadındır. Taliban döneminde kadının sosyal ve ekonomik hayattaki yeri göz önünde bulundurulduğunda, tek başına bu gelişme bile adeta devrim niteliğinde sayılabilir.

-Yine raporda geçen ve Afganistan'ın geleceği ile umut verici gelişmelerden birisi de, genç nüfusun ülke nüfusuna oranının %70 oranında olmasıdır. Bu genç nüfus 25 yaş ve altı olarak alınmıştır. Diğer gelişmeler ile ilgili olarak söz konusu rapor ayrıntılı olarak incelenebilir.

c. Resolute Support Mission (Kararlı Destek Harekâtı) Harekâtı:

2014 yılının başına gelindiğinde ISAF harekâtının sona erdirilmesine ve bunun yerine bu harekâtın devamı olarak, yine NATO önderliğinde “Resolute Support Mission(RSM)- Kararlı Destek Harekâtı” harekâtının uygulanmasına geçilmiştir. RSM ve ve daha önceki harekâtlar arasındaki en önemli fark söz konusu harekâtın daha sivil bir karakterde olmasıdır. Misyona; birmerkez bölge (KABİL/BAGRAM) ve dört tali bölgede (MEZAR-I ŞERİF,

HERAT, KANDAHARı ve LAĞMAN) uygulanmaktadır.¹⁶ Misyon Afganistan devletine 8 ana fonksiyon alanında, genel olarak aşağıda belirtilen konuları ihtiva edecek şekilde destek vermektedir.

- Planlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi,
- Şeffaflık, hesapverilebilirlik ve açıklığın sağlanması,
- Hukukun üstünlüğü ve koruyucu (şefkatli) devlet,

-Kuvvet oluşturma, askere alma, eğitim, personele yönetimi ve gelişimikonuklarında gerekli desteğin sağlanması konularıdır. Yukarıdaki belirtilen konular göz önünde bulundurulduğunda, Afganistan’da önümüzdeki dönemde çağdaş bir devlet teşkilatında bulunması gereken sistem ve esasların uygulamaya konulacağı anlamını rahatlıkla çıkarabiliriz. Ancak Afganistan’da terör olayları eskiye oranla azalsa da yine de devam etmektedir. Bu nedenle Afganistan’daki tüm gelişme ve yeniden inşa faaliyetleri esnasında güvenliğin,Kararlı DestekHarekâtı esnasında da “Force Majeure” bir konu olduğu muhakkaktır.

Afganistan’a ABD’nin yaptığı ilk harekât ve sonrasında özellikle Rusya ve İran tarafından üstü kapalı da olsa, bunun bir işgal olduğu nitelendirilmiştir.Batının Afganistan’ı sömüreceği, özellikle yeraltı madenleri için bölgede olduğu dünya kamuoyunda da sıkça olarak dile getirilmiştir. Ancak aradan 15 yıl geçmiş olmasına rağmen, Afganistan’da önemli bir petrol, doğal gaz ve rezervi bulunamamış, herhangi bir maden veya benzeri bir zenginliğin varlığı açıklanmamıştır. Yine bu konu ile ilgili o dönemde NATO Afganistan Kıdemli Temsilcisi olan Sn Hikmet ÇETİN ile yapılan söyleşi de kendisine “Batı niçin burada sorusu sorulmuş” ve kendisi de cevap olarak “Terörle mücadelenin global bir mücadele olduğu, bu terörün herkese yönelik olabileceği, bu global terörle mücadelenin de global olması gerektiği ortaya çıkmıştır. İşte o yüzden Batı buradadır.” konularını belirtmiştir.¹⁷ Afganistan harekâtı esnasında ABD Başkanlığı Güvenlik Danışmanı ve müteakiben de Dışişleri Bakanlığı yapan Bayan Condeeleza RICE ise bu konu ile ilgili olarak, anılarını yazdığı kitapta “ABD’nin terörle mücadele hatta direkt olarak El-Kaide ile mücadele için Afganistan Harekâtını başlattığını” belirtmektedir.¹⁸

3. SURİYE VE IRAK’DAKİMEVCUT DURUMU

a. Suriye Mevcut Durum

Suriye’de Arap Baharından sonra 2011 yılında başlayan iç savaş sonucunda, ülke neredeyse tamamen yıkılmış, alt yapı yok olmuş, devlet kendi vatandaşına savaş açmıştı. Suriye’de halen devam eden bu çatışma ortamı

¹⁶http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm RSM Harekatuygulama alanları

¹⁷ AKYAR Sadık, a.g.t, Bölüm:12, s1

¹⁸ RICE, Condoleezza, a.g.e., s.99

sonunda ortaya tüm dünyayı etkileyen iki gelişme ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, göç, mülteci sorunu, diğeri ise DEAŞ terör örgütüdür. Suriye’de bulunan ESAD rejimi, iç savaş öncesi Türkiye ile dostane ilişkiler içerisindeydi. Ancak ESAD rejiminin, 12 Haziran 2011’de Türkiye sınırına yakın CİSR EŞ ŞUGUR kasabasında yaptığı saldırı sonucu Türkiye’ye sığınan yaklaşık 3000 sığınmacıdan sonra ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Suriye halkına Türkiye’nin kapılarını açması ve rejimi suçlaması, buna karşılık da Suriye’nin Türkiye tarafından rejim muhaliflerine destek verildiği iddiaları üzerine Türkiye-Suriye ilişkileri negatif bir ivme kazanmaya başlamıştır.¹⁹ Bu göç hareketinin sonucunda Türkiye tarafından sınırlarımız içerisinde 25, sınıra bitişik ancak Suriye sınırları içerisinde ise 10 kamp inşa edilmiş ve halen de işletilmeye devam edilmektedir. Türkiye’de Şubat 2016 itibarıyla toplam 2 milyon 627 bin Suriyeli, 126 bin Iraklı mülteci bulunduğu belirtilmektedir.²⁰ Kamplarda kalan sayılar ile ilgili net bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak bunun mevcut mülteci rakamının %10-20’si arasında olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu mültecilerden Avrupa veya başka ülkelere gidenler tam olarak bilinmemektedir.

Türkiye Suriye ilişkilerinin tarihin en kötü durumuna gelerek pik yapmasına neden olan olay, hala tam olarak düşme nedeni anlaşılamayan (Rusya veya Suriye tarafından) RF-4 uçağının düşürülmesidir.

Tüm bu gelişmelerden sonra, gelinen aşamada, Suriye’de iç savaş sonunda hangi durumun oluşacağına bakılmaksızın ESAD’ın iş başında kalması, ESAD dışında bir hükümetin kurulması, Suriye’nin bölünmesi veya DE FACTO durumların ortaya çıkması) büyük bir reform, reorganizasyon ve yeniden inşa faaliyetlerine ihtiyacı olduğu konusudur.

Suriye iç savaşı esnasında, Irak’ta ortaya çıkan DEAŞ terör örgütü Irak ve Suriye’de insan ölümlerine neden olmuş, yerleşim yerlerinin ise birer harabeye dönüşmesine neden olmuştur. DEAŞ Irak ve Suriye’nin de dışında, gerçekleştirdiği terör olayları ile başta Türkiye olmak üzere Avrupa devletleri ve hatta ABD’yi dahi etkilemiştir.

Kanaatimizce, bölgede terör örgütlerinin ortaya çıkması ve varlığını halen de sürdürmeleri, Suriye’deki çatışma ortamına bir türlü müdahil olan ülkelerin terörist örgüt veya terörist grup konusundaki algı karmaşasından kaynaklanmaktadır. Bunun en açık örneğinin; Rusya’nın DEAŞ yerine rejim muhalifi olarak nitelendirdiği Bayırucak Türkmenlerini hedef alması²¹, PYD’nin ABD tarafından terör örgütü olarak görülmemesi²², Türkiye

¹⁹<http://www.hurriyet.com.tr/cisr-es-sugurda-operasyon-suruyor-18013232>

²⁰<http://www.milliyet.com.tr/akdogan-dan-flas-sozler/siyaset/detay/2193282/default.htm>

²¹<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/rusya-turkmenleri-vuruyor>

²²<http://www.trtworld.com/mea/turkey-protests-us-treatment-of-ankara-pyd-on-equal-terms-48009>

tarafından ise PYD(Partiya Yekîtiya Demokrat)'nin BM Başkanlığında Cenevre'de yapılacak görüşmelere katılımının engellenmesi bu kapsamda görülebilir.

b. Irak Mevcut Durum

Irak 1990 ve 2003 yıllarında ABD ve koalisyon güçlerinin iki kez işgalinden sonra, hem ekonomik gücünü, fiziki alt yapısını ve kurumlarının işlevsel yapısını da büyük oranda kaybetmiştir. Özellikle 2003 hareketini müteakip, SADDAM'ın tamamen işbaşından uzaklaştırılması sonrasında, ABD önderliğinde NATO'nun da içerisinde bulunduğu bir organizasyon ile bazı reformist hareketler yapılmışsa da bu yeterli olmamıştır. Bu reformist ve iyileştirme çabaları da daha çok güvenlik ve ekonomik (petrol ve petrol gelirlerinin harcanması) alanına bağlantılı olarak yapılmıştır. Bu çabaların, genişleyerek devam etmesinin önündeki en büyük engelin, özellikle 2nci Körfez Harekatı sonrası ülkede baş gösteren güvenlik sorunu olarak görülebilir. Çünkü aradan yaklaşık 12 yıl geçmesine rağmen BAĞDAT'da halkın girmesinin yasak olduğu bir "Green Zone-Yeşil Bölge" oluşturulmuştu. Burada genelde misyon şeflikleri, bazı ülkelerin üsleri ve müşteri portföyü batılı insanlardan oluşan oteller bulunmaktadır. Bir başka deyişle başkentde dahi güvenlik sorunu bulunmaktaydı. Bu bölge Irak Başbakanı'nın halka verdiği normalleşme sözü çerçevesinde 5 Ekim 2015'de halka açılmıştır. Dolayısıyla, bu bölgelerde normalleşmenin en önemli boyutu, halkın kendisini güven içerisinde hissetmesidir.²³ Söz konusu güvenlik sorununu tetikleyen en önemli nedenlerden birisinin de, ülkede ortaya çıkan mezhepsel çatışmalar ve bunların uzantısı olan terörist aktivitelerdir. Son zamanlarda, bu konuda tüm dünyayı meşgul eden konu ise DEAŞ terör örgütüdür. Irak'ta 1990 yılından, günümüze kadar gelen bu kaos ve belirsizlik ortamı sonucunda, şehirler yıkılmış ve yıkılmaya devam etmekte, alt yapı tesis edilememekte, devlet kurumları arasında ise kurumsal reflekslerin yok olması sonucu, halk petrol gelirlerine rağmen devletten alması gereken hizmetleri alamaz bir duruma gelmiştir.²⁴ Irak'ın içinde bulunduğu bu durumu ortaya koyarken, Kuzey Irak Yönetim Bölgesini bu negatif durumun dışında tutmayı uygun bulduk. Çünkü bu bölge, Merkezi Irak petrol gelirlerinin bir bölümünü de kullanarak, ABD öncülüğünde tıpkı Afganistan'daki gibi reform ve yeniden inşa faaliyetlerini uygulamıştır. Bu faaliyetlere Türkiye'de zaman zaman destek vermiştir. Bu bölgenin, özellikle fiziki alt yapı ve yeniden inşa faaliyetlerinde olumlu bir grafik çizdiği,

²³<http://www.aljazeera.com.tr/haber/ibadi-yesil-bolgeyi-halka-acti>

²⁴<http://www.ft.com/cms/s/0/7f435f04-8c05-11e2-b001-00144feabdc0.html#axzz40MwQkqWQ>

bu bölgede hem fiziki olarak bulunmuş, hem de inceleme fırsatı bulmuş bir şahıs olarak gözlemlerimizi de burada paylaşmak istiyoruz.²⁵

Burada ayrıca dikkat çekilmek istenen bir nokta daha vardır. 2nci Körfez Savaşı'ndan sonra Türkiye Irak ile sınır komşusu olmasına rağmen, Irak'ın yeniden inşa faaliyetlerinde hayata geçirilen projelerde çoğunlukla üst yüklenici yerine, genelde alt yüklenici olarak yer almıştır. Her ne kadar coğrafya ve jeopolitik durum Türkiye'nin avantajına bir durum yaratsa da, ABD ile yaşanan, Kuzeyden Cephe açılmaması,²⁶ konusu, Irak Hükümeti ve kamuoyu tarafından da Türkiye'nin koalisyon güçlerine lojistik destek sağlaması sürekli problem olarak karşısına çıkmıştır. Çünkü Irak kamuoyu ve hükümetinde, Irak'ın bu duruma gelmesinde Türkiye'nin de katkısı olduğu düşünüldüğünde, Türkiye- Irak ilişkileri bir türlü istenen seviyeye çıkamamıştır.

c. Türkiye'nin Pozisyonu:

Türkiye, Suriye'de olayların başlamasından itibaren ESAD rejiminin gitmesi yönünde görüşünü açıklamış, bazı küçük değişiklikler ile olsa da, bu pozisyonunu muhafaza etmektedir.

Suriye ve Irak'tan sonra DEAŞ'ın en çok etkilediği ülkelerin başında Türkiye'nin geldiğini belirtebiliriz. Türkiye, söz konusu terör örgütünün işgal ettiği bölgelerden kaçan sivil halkı sahiplenmiş, kendi toprakları içerisinde DEAŞ tarafından yapılan terör eylemleri sonucunda birçok vatandaşını kaybetmiş, Avrupa'dan örgüte katılımların güzergâhında bulunması ve hatta söz konusu örgüte yardım ettiği iddiaları nedeniyle de “eleştirilere” maruz kalmıştır.

Türkiye-Suriye ilişkilerinin en olumsuz bir seviyeye inmesine neden olay, Türkiye'ye ait bir RF-4 uçağının Akdeniz üzerinde düşürülmesi hadisesidir. Bu hadise üzerine Türkiye angajman kurallarını değiştirmiş ve bunu tüm ülkelere yayımlamıştır. Bunu müteakip Türkiye tarafından da Suriye'ye ait bir helikopter düşürülmüştür.

Türkiye DAEŞ terör örgütünün, terörist faaliyetlerini artırarak, hem Türkiye hem de Batı ülkelerinde eylem yapması üzerine İncirlik Hava Üssünü başta ABD olmak üzere harekâta katılan diğer ülkelere de açmıştır.

Ayrıca DAEŞ tehdidinin arttığı günlerde, anlaşmalar²⁷ ile Suriye sınırları içerisinde bulunan ve CABER Kalesi diye de bilinen Süleyman Şah Türbesi'ni yine Suriye sınırları içerisinde bulunan, ancak Türkiye sınırından

²⁵ Makalenin yazarı görevi gereği, Irak, Kuzey Irak'lı ve yetkililerle iki yıl boyunca güvenlik ve sınır görüşmeleri konularında Irak ve Türkiye'de bir dizi toplantı ve koordinasyonlarda bulunmuştur.

²⁶ 1 Mart 2003 tarihli teskere.

²⁷ ORAN Baskın, Türk Dış Politikası Cilt-1, İletişim Yayınları, Ankara, 2002, s.150

göz mesafesinde bulunan EŞME köyüne taşınmış ve DEAŞ'ın yeni bir propagandasına engel olmuştur.

Dünyanın dikkatini çektiği, NATO ve Rusya ilişkilerinin gerilmesine, Rusya'nın Suriye krizine derinden müdahalesine sebep olan hadise ise, Türkiye'nin sınır ihlali yapan Rusya'ya ait bir uçağı düşürmesi, bunun sonucunda ise Türkiye- Rusya ilişkilerinin tarihin en kötü seviyesine seyretmesine sebep olmuştur. Bu olayın indirekt etkisi Türkiye'yi ekonomik olarak da etkilemiştir. Çünkü Rusya; Türkiye'yi turizmdestinasyonundan çıkarmış, başta taze sebze ve meyve alımının durdurulması olmak üzere, Türkiye ile tüm ekonomik faaliyetlerini en düşük seviyelere çekmiştir.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara, kapılarını açması ve onlara hiç de azımsanmayacak seviyede kaynak harcamasına rağmen²⁸Türk ve Dünya kamuoyunda Suriye'de bulunan terörist organizasyonlara destek vermekle suçlanmıştır. Kanaatimizce bu suçlama, daha önce anlatılan, terörist örgüt/muhafif grup algılamasındaki kavram kargaşasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin Irak ile ilişkilerinin son dönemine baktığımızda, BAŞİKA kampında Peşmerge güçlerine verilen eğitim desteği nedeniyle birlik intikalinin, zaten gergin olan ilişkilerin daha da gerdiği görülmektedir. Aslında gergin olan ilişkilere, bir de DAEŞ saldırıları ile Türk tırlarına saldırılarda bulunulması nedeniyle Habur Sınır Kapısı kapatılmış, Türkiye böylece ekonomik bir kayba da uğramıştır. Kanaatimizce Habur Sınır Kapısının kapatılmasına katkılı olan nedenlerden birisinin de, İpek yolu olarak adlandırılan karayolunun, Cizre (çevre yolu bağlantısı bulunmaktadır) ve Silopi ilçelerinden geçmesidir.

Türkiye'nin Suriye ve Irak'ın bir kısmında hakim olan kaos ve terör ortamından en etkilendiği konu ise, kendi iç bünyesinde yaşanmıştır. DEAŞ'ın Kobani'de Kürt gruplar ve peşmerge güçleri ile mücadelesinden sonra, Türkiye'nin Kobani'ye ikisinin çok yakın olduğu üç²⁹ ilçesinde PKK terör örgütü tarafından, KOBANİ'ye benzer çatışmaların meydana geldiği ve halen de devam ettiği görülmektedir. Askeri literatürde "Meskun Mahallerde Muharebe" taktikleri arasında yer alan bu çatışma neveleri, başta KOBANİ olmak üzere, Suriye ve Irak'daki çatışmalar da örnek alınarak değişik bir boyutta seyretmektedir. Bu çatışmalarda; sokaklarda hendek kazılması ve patlayıcılarla tuzaklanması, yolların çok önceden tuzaklanarak üstünün kapatılması, evlerin normalden çok daha fazla şekilde tuzaklanması, sokaklara çarşaf serilerek, insansız hava araçları (İHA) dâhil görüntülerinin en aza indirgenmesi çabaları dikkat çekmektedir. Burada PKK terör örgütü tarafından

²⁸<http://www.haberler.com/suriye-koordinasyon-toplantisi-7703735-haberi/> 18 Eylül 2015 itibarıyla 7,6 milyar dolar olduğu Başbakan Yrd. Numan KURTULUŞ tarafından açıklanmıştır.

²⁹ Cizre, Sur ve Silopi'deki çatışmalar.

geçekleştirilmek istenen amaçlardan birinin Türk ve Dünya kamuoyunda Türkiye'nin olumsuz bir duruma düşürülmesidir. Çünkü buralardan çekilen fotoğraf karelerine bakıldığında, akla gelen Suriye ve Irak'taki şehirlerin görünümünü anımsatmalarındır.

Burada ayrıca başka bir konuya dikkat çekmek istiyoruz. Bilindiği üzere, Mardin ve çevresinde Süryani vatandaşlarımızda bulunmaktadır. Eğer terör örgütü, eylemlerini, bu vatandaşlarımızın yaşadığı bölgelere (İDİL ve MİDYAT ilçeleri ve çevresi) taşıdığı takdirde, bu bölgeden yaşayan Süryani vatandaşlarımıza zarar vererek, bu eylemleri güvenlik güçleri yapmış gibi gösterebilir. Bu nedenle; bu bölgelerde yapılacak operasyonlarda, operasyon sonuçlarının Süryani cemaatinin önde gelen kanaat önderleri ile paylaşılmasının, terör örgütünün çabalarının boşa çıkarılması bakımından önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu yaklaşımın, ilçe merkezlerinde yapılacak operasyonlarda, halkın kanaat önderi olarak benimsediği kişilerle paylaşılmasının terör örgütünün yapacağı kara propagandaları da önleyebileceği öngörülmektedir.

d. ABD ve Batı Ülkelerinin Pozisyonu:

ABD yaklaşık olarak 1990 yılından beri fiili askeri güç olarak bölgededir. ABD'yi diğer ülkelerden ayıran en büyük özellik ise, İnci Körfez Savaşı sonrası, 1991 den itibaren Irak'da; reformların yapılması, yeniden inşası, petrol gelirlerinin harcanmasında önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasıdır.³⁰ ABD süper güç olmanın avantajı ve bölgedeki askeri varlığı ile Suriye görüşmelerinde esas oğlan rolünü almak istemektedir. Ancak, Rusya ve İran'ın bölgedeki görünümelerini artırmaları, başkanlık seçimlerigibi bazı nedenlerle, kendisi biraz geri planda kalmış, kendisinin yerine, yine kendisinin desteklediği Kürt gruplarını özellikle de PYD ve onun silahlı gücü olan YPG (Halk Koruma Birlikleri)'yi devreye sokmuştur. ABD Türkiye'nin İncirlik Üssünü DEAŞ'a karşı kullanımına izin vermesi sonucunda, özellikle KOBANİ'de DEAŞ'a karşı savaşan Kürt gruplarına yakın hava desteğinde bulunmuş, havadan ikmal dahi yapmıştır.³¹

ABD'nin bölgedeki askeri faaliyetleri çok fazladır. Ancak son zamanlarda Türkiye ile PYD konusunda düştüğü uzlaşmazlığın dışında, hiçbir ülke ve oluşum ile ters düşmemiştir. Bu durum ABD dış politikası ve güvenlik algılamasının “Şebeke Merkezli Güvenlik Algılaması” temeli ve yönetimine dayandığının bir göstergesi olarak görmekteyiz.³² Bu algılamaya göre; ABD çıkarlarını korumak için, dost veya müttefik olduğu ülke tarafından, hasım

³⁰<http://ejil.oxfordjournals.org/content/18/3/499.full>

³¹TheGuardian 13 Ekim 2015,

³² AKYAR Sadık, a.g.t., s.66

durumunda bulunan ülke veya oluşumlar ile de ilişkiye girebilmektedir. Bunun en güzel örneği, 2nci Körfez Savaşı öncesi, Türkiye kuzeyden cephe açılması için topraklarını kullanmasına izin vermeyince, Kuzey Irak'da bulunan Kürt gruplar ile temasa geçmiş ve istediğini yapmıştır.

ABD'nin başlangıçta tek başına gerçekleştirdiği bu harekâta, özellikle Avrupa'da patlayan bombalardan sonra başta Fransa olmak üzere, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri de destek vermiştir. Ağustos 2014'de başlayan operasyona, direkt ve dolaylı destek veren ülkeler ile birlikte ülke sayısı 59'a ulaşmıştır³³. Bu ülkeler arasında, Rusya ve İran bulunmamaktadır.

e. Rusya-İran ve Çin'in Pozisyonu:

Rusya, Suriye ile kuruluş yıllarından itibaren her alanda, özellikle askeri alanda yoğun bir ilişki içerisinde olmuştur. Suriye'nin mevcut silah sistemleri incelendiğinde³⁴ bu konu kolaylıkla anlaşılabilir. Ayrıca Rusya'nın TARTUS'da bir deniz üssü de bulunmaktadır.

Rusya, Suriye'deki iç savaşın başlamasından itibaren Suriye'nin yanında yer almıştır. Rusya'nın Suriye'de bu denli etkin olmasının ana nedenlerinden birisi de, krizin başında Batı ülkelerinin, bu krize seyirci kalmaları, bir yerde, Suriye'yi Rusya ve İran'ın tarafına doğru itmiştir³⁵. Rusya, bu tutumunu 30 Eylül 2015 tarihinden itibaren artırarak, başta tank olmak üzere uçak, füze diğer füze sistemleri ile desteklemiştir. Başlangıçta aktif personel desteğini dile getirmese de, Suriye'ye gönderdiği silah sistemleri ileri teknoloji sistemler olduğu için, doğal olarak bu sistemleri kullanacak askeri personelin de bulunması gerektiği çıkarımını yapabiliriz. Rusya'nın bölgedeki askeri varlığı, sınır ihlali bulunan bir uçağın Türk uçağı tarafından düşürülmesi sonucunda daha da artmıştır. Askeri varlığındaki bu artışın, Batı ve NATO tarafından mazur görülmesi için, uçağın Türk hava sahasını bilerek ihlal ettiğine dair komple teorileri dahi üretilmiştir.

Gelinen aşamada Türk-Sovyet ilişkileri belki de tarihinin en kötü dönemini yaşamaktadır. Bu gerginliğin, çatışma sonrası Suriye'nin yeniden yapılandırılmasında sıklıkla gündeme gelerek, Türkiye'nin aleyhine gelişmelere neden olacağı, Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atacağı da bir işareti olarak görülebilir. Bütün bu olanlara, PYD'nin Moskova'da³⁶ büro açması da ilave edildiğinde, PYD'nin ABD rüzgârından sonra Rusya rüzgârını da arkasına aldığı, bunun da Türkiye'yi daha da zor durumda bırakacağı görülmektedir.

³³http://www.defense.gov/News/Special-Reports/0814_Inherent-Resolve

³⁴<http://www.globalsecurity.org/military/world/syria/army-equipment.htm>

³⁵Centre Français de Recherche sur le Renseignement sous la direction d'Éric DENÉCÉ, La Face Cachée des Révolutions Arabes, Ellipses Édition Marketing S.A, Paris, 2012, s.294

³⁶Milliyet Gazetesi, 11 Şubat 2016

İran ise olaya mezhepsel bir perspektiften bakarak, başlangıçtan itibaren Suriye’de asker ve danışman desteğinde bulunmuştur. ABD’ye göre İran ve Suriye arasındaki bu mezhepsel ittifak ve bloklaşmanın artması 2003 yılına, Saddam sonrası döneme dayanmaktadır³⁷. Çünkü bu iki ülke, bölünmemiş, ancak zayıf bir Irak istemekteydi. Bu günkü işbirliği ile ilgili olarak ise, İran’ın açıklamaları ve muhalif grupların ise çatışmalarda İranlı subay ve generallerin öldürüldüğüne³⁸ dair açıklamaları bunu doğrulamaktadır. Ayrıca, Türkiye ile İran arasındaki ilişkiler, 2011 yılında NATO Hava savunma Sistemlerinin Türkiye’ye yerleştirilmesiyle gerileme yaşamıştır³⁹. İlişkilerdeki bu negatif ivmehalen de sürmektedir.

İran son zamanlarda, hemen her alanda Rusya ve Çin ile birlikte hareket etmektedir. Ancak İran buna paralel olarak da, 16 Temmuz 2015 tarihinde Viyana’da 6 ülke (P5+1+İran)⁴⁰ ve AB ile nükleer anlaşma imzalamış, 16 Ocak 2016 tarihinde ise, AB İran üzerindeki yaptırımları kaldırdığını açıklamıştır. Bunun üzerine İran, AB ülkelerine bir yatırım daveti çıkararak AB’yi İran’a yatırım için davet etmiştir.⁴¹ Suriye’nin yeniden yapılandırılması esnasında yapılacak bazı tartışma ve anlaşmazlıklarda, kendi iç kamuoyunun da baskısıyla gel-gitler yaşayacağı gibi durmaktadır. Bu gelgitlerin derecesinin, Avrupa ülkelerinin İran’da yapacağı yatırımlarla paralel seyredeceği düşünülmektedir.

Bu mihverin son halkası olan Çin ise, Suriye iç savaşı esnasında Rusya ve İran ile mevcut ilişkilerini, daha da artırmasına rağmen. Suriye’de silah desteği ve fiziki askeri varlığı ile ilgili bir tespit yapılamamıştır.

f. Körfez Ülkelerinin Pozisyonu:

Suudi Arabistan ve Katar, Suriye Krizinin başlangıcından itibaren ESAD yönetimine karşı bir tutum sergilemiş ve bu tutumlarında bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Çünkü Suriye ve İran tarafından sürekli olarak “mezhepsel” bazda hasmane bir tutuma maruz kalmışlardır. En son bu ülkeler Suriye’ye yapılacak bir kara harekâtına da destek vereceklerini belirtmişlerdir. Bu ülkeler DEAŞ’ın de Sünni temelli bir örgüt olması nedeniyle, sürekli bu örgütü desteklemekle de suçlanmıştır. Bu suçlamalardan Türkiye’de nasibini bolca olarak almıştır.

³⁷ WOODWARD Bob, The War WITHIN, A secret White House History, Simon&SchusterRockefellerCenter, New York, 2008, s.113

³⁸ Wall Street Journal, 9 Ekim 2015,

³⁹ DJALILI Mohammed Reza- KELLNER Thierry, L’Iran et La Turquie Face au “Printemps Arabes”, Groupe de Recherche et d’Information, Buruxelles, 2012, s.107

⁴⁰ BM Güvenlik Konseyi Daimi Üyeleri (ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere) + AB Yüksek temsilcisi + İran

⁴¹ US News, 25 Ocak 2016

g. İsrail'in pozisyonu:

İsrail Suriye krizinde, sınır komşusu olan Suriye ile aralarındaki birçok soruna rağmen aktif bir müdahale içine girmemiştir. Aslında bu konu çok ilginç ve tartışmalı bir konudur. Türkiye'de bombalar patlamakta, Ürdün ve Lübnan'la birlikte çok yoğun bir mülteci akımına maruz kalmakta, ancak Suriye'nin diğer komşusu İsrail tüm bu olayı izlemekle yetinmektedir. Bunun nedeni ne olursa olsun, bu olay İsrail Hükümetinin bir başarısı olarak görülebilir. Bu esnada diğer dikkat çekici bir gelişme ise Türkiye ve İsrail ilişkilerinde bir detantyumuşama eğiliminin görülmesidir. İsrail ile ilişkilerin yumuşamasına paralel olarak, en azından Rus turistlerin gelmemesi nedeniyle zarara uğrayan turizm sektörünün, İsraili turistlerle bir nefes alabileceği ve bunun yeni bir pazar olabileceği öngörülmektedir.

5. SURİYE'NİN YENİDEN İNŞASI VE TÜRKİYE

Afganistan'ın Irak ve Suriye'nin yeniden inşasına model olma durumunu incelemeyen önce, ülkelerin, çatıştıkları ve çatışmadan sonra niçin yine aynı ülkelere yardım ettikleri konusu üzerinde durmaya çalışacağız. Çatışma sonrası ülkelerin yardım ve gayretlerini iki konu üzerinde yoğunlaştırdıkları tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi, savaşı veya çatışmayı müteakip yeni kurulacak hükümetin kendilerine müzahir olmasını, böylece çatışma öncesi nedenlerin bir daha yaşanmasını önleyerek, kendi çıkarları doğrultusunda yeni oluşum ile ilişkilerini sürdürmek istemeleridir. Aslında olaya uluslararası ilişkiler açısından bakıldığında, bu konu doğal, rutin hatta üzerinde durulmayacak bir konu olarak görülebilir. Çünkü işin doğasında bu vardır. Bu gayenin araçlarına bakarsak, bu gayretlerin daha çatışmalar başlamadan veya şiddetlenmeden yoğunlaştığı görülebilir. İkincisi ise, yeniden inşa ve dizayn edilecek ülkedeki ekonomik faaliyetlerin içerisinde olmak, bu yolla çıkarlarını korumaya devam etmek.

a. Ülkede Mevcut Yönetime Muhalif Oluşumların Yaratılması ve Desteklenmesi

Buna örnek olarak Afganistan için Kuzey İttifakı ve müteakibinde batı yanlısı olan Karzai Hükümeti, Irak için ise, Irak Ulusal Konseyi⁴² (Iraq National Congress-INC)ni örnek verebiliriz. Özellikle INC 1990 yılında ABD önderliğinde Ekim 2002'de Saddam sonrası dönemde işbaşına gelmek amacıyla kurulmuştur. Başkan Ahmet Çelebi daha sonra Irak Başbakanı da olarak görev yapmıştır. Dolayısıyla bu tür oluşumlar, o ülkedeki yönetimin muhalifi durumunda olduğundan, çatışma sonrası dönemde, uluslararası platformda aldığı destek ile yeni hükümeti kurmada önemli roller

⁴² New York Times, 3 Kasım 2015

üstlenebilmektedir. Suriye için de “Suriye’nin Muhalifleri” ve “Suriye’nin Dostları” oluşumlarından bahsedebiliriz. Bu kapsamda, son zamanlarda ABD tarafından, Türkiye’nin PKK’nın Suriye kolu olarak kabul ettiği PYD terör örgütünün sırf DEAŞ ile mücadelesini öne sürerek terörist örgüt olarak kabul edilmemesi, Rusya tarafından da aynı kapsamda değerlendirilmesi bu kapsamda görülebilir.

Türkiye Cenevre görüşmelerinde kendisine ilave olarak Suriye Türkmenlerinin de bulunmasını istemiş ve bu konuda yoğun bir gayret de sarf etmiştir. Bize göre de Suriye Türkmenlerinin masada bulunmasından daha doğal bir şey olamaz. Ancak buna Suriye, Rusya ve İran’ın dahi karşı çıkacağı göz önünde bulundurularak Türkiye tarafından yeni politikaların geliştirilmesi B,C ve hatta D planlarının bulunması gerekmektedir. Bize göre bunun için en uygun oluşumlardan birisinin, Avrupa’nın da desteğini alabileceği “ Suriye’den Göç Edenler Grubu” veya “Tekrar Suriye’ye Geri Dönüş Grubu” adı altında oluşumların kurulmasıdır. Çünkü bu savaşın tek mağlup tarafı, yerinden, yurdundan ayrılmış insanlardır. Böylece hem çatışma öncesive sonrası görüşmelerde, hem de sonrasında, Türkiye tarafından kendisine müzahir gruplar yaratarak hareket alanının genişletebilir, hem de mülteci sorununa çözüm odaklı bir yaklaşım getirmiş olur. Bu kapsamda; Türkiye’nin Suriye’li göçmenlere yaptığı yardımların dünya kamuoyunu dikkat çekecek şekilde anlatılmadığı kanaatindeyiz. Bu hususta yapılan en önemli adımlardan birinin KİLİS⁴³’in nüfusunun üç misli göçmene ev sahipliği yapması nedeniyle NOBEL Barış ödülüne aday gösterilmesidir. Bu başvuruyu, tüm dünyada farkındalık yaratacağı ve “reel bir politika” olması nedeniyle önemsenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Sakarya Milletvekili Ayhan Sefer ÜSTÜN tarafından yapılan bubaşvurunun bir “proje yönetimi” mantığı çerçevesinde tüm dünya kamuoyuna anlatılması gerekmektedir. Aksi takdirde, zamanı geldiğinde, biz de tüm dünya gibi Midilli Halkının⁴⁴’nin ödülü almasını izleyebiliriz. Ancak ilk izlenimlerimiz ödülün Midilli Halkına verilebileceği yönündedir. Çünkü NOBEL Vakfı⁴⁵ ödül yönetmeliğine göre; başvuruların o yıl verilecek ödüller için 1 Şubattan önce yapılması ve bireysel başvurunun, rektör, profesör, daha önce ödül kazanmış personel ve Nobel komitesi tarafından yapılacağı belirtilmektedir. Şu ana kadar Türkiye tarafından başvurunun bireysel yapıldığı yönünde bilgilere ulaşabildik. Yunanistan’ına ödül başvurusunun ise, Yunanistan Devleti adına Cumhurbaşkanınca ve 1 Şubattan önce yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, onların bu yıl için biraz daha öne çıktığı

⁴³<http://haber.akademikperspektif.com/2016/02/08/nobel-baris-odulu-kilisin-olsun/>

⁴⁴<http://www.cnnurk.com/video/yasam/midilli-adasi-halki-nobel-baris-odulune-aday>

⁴⁵<http://www.nobelprize.org/nomination/peace/>

görülebilir. Ancak bunun cevabı Mart 2016 sonunda “Ödül Kısa Listesi” yayımlandığında tam olarak görülecektir.

b. Ülkenin İdare ve Yönetimini Sağlayan Reformların Düzenlenmesi

Reform faaliyetlerine katılan ülkeler genellikle silahlı kuvvetler, polis teşkilatı ve adalet teşkilatı için öncelikle eğitim, müteakiben zaman ilerledikçe de danışmanlık mekanizmasını kullanmaktadırlar. Dolayısıyla bu düzenlemeleri hangi ülkeler yapıyorsa, gelecekte bu ülkeler reformu gerçekleştirdikleri ülkelerin askeri, siyasi ve ekonomik faaliyetlerinde diğer ülkelerden biraz daha öne çıkmaktadırlar. Aslında, bu uygulamaya diğer yönden bakacak olursak, reform faaliyetlerini üstlenen ülkelerin belirli bir ekonomik gücünün olması gerektiği de görülmektedir. Bir başka deyişle, komşuluk ilişkileri, tarihi bağlar gibi biraz daha soyut olarak görülen konular yeterli gelmeyebilir.

c. Ekonomik Olarak Yapılan Reform ve Yeniden İnşa Faaliyetleri

Özellikle silahlı kuvvetler ve polis teşkilatının yeniden teşkilatlanması ve reorganizasyonunda tedarik edilecek malzemelere ile fiziki alt yapı projeleri diğer konulara göre biraz daha ön plana çıkmaktadır. Burada bu faaliyetler iki ana temel üzerinde gerçekleştirilmektedir. Birincisi; kısa dönemde inşa faaliyetleri ve malzeme temininin kendi ülke şirketleri tarafından yapılmasını sağlayarak direk bir gelir elde etmek, uzun dönemde ise bu tesis ve malzemelerin idame ve bakımı için o ülkede bulunarak hem ekonomik çıkar, hem de diğer hak ve menfaatlerini rahatça korumak yönünde görülebilir. Eğer ilgili ülkede petrol, doğal gaz ve değerli madenler bulunduğu takdirde, bu gayretlerin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Şu ana kadar yapılan ismi ister “Barışı Koruma” ister “Özgürleştirme” olsun çatışmalardan sonra yapılan reform ve inşa faaliyetlerinde, hak ve menfaatler yardımı bulunan ülkelere göre değişmekle birlikte, genelde bu amaçlar kapsamında gerçekleşmiş diyebiliriz. Ancak kanaatimizce Suriye’de ve kısmen Irak’ın bir kısmında bu faaliyetlerin önümüzdeki dönemde gerçekleşmesinin ayrı bir özelliği daha vardır. Şöyle ki, mevcut çatışma önlenemez veya çatışma sonrası ülkede genel güvenlik sağlanmaz, bunun doğal sonucu olarak reform ve alt yapı inşa edilemezse; göçler ve terör tüm dünyada global bir tehdit haline gelerek devam edebilir. Onun için Suriye’de bir an önce çatışma ortamının durdurularak, güvenliğin sağlanması gerekmektedir.

Şu ana kadar açıklananlar kapsamında, Afganistan’ın Suriye ve Irak’ın bir kısmı için bu nedenlerle bir model olabileceğini düşünüyoruz. Hatta Afganistan’da meydana gelen yıkımın, dünyada daha izole bir coğrafyada bulunması, devlet kurumlarının gelenekselliği bakımından bu ülkelerden

dahageride olduğu için, Suriye ve Irak'da bu reform faaliyetlerinin etkisinin çok kısa sürede meydana geleceğini düşünüyoruz.

Bölgede bahsedilen bu reform ve yeniden inşa faaliyetlerinin başlayabilmesi için en önemli konunun güvenlik meselesidir. Çünkü güvenlik olmadan hiç bir şey olmaz. Kısa vadede çatışmaların durması ve güvenliğin sağlanması için en uygun anlayışın, sürece katılan tüm devletlerin ortak bir hareket tarzında konsensüs sağlamalarıdır. Aksi takdirde, kapsam dışı kalan gruplar güvenlik ortamını tehdit eder ve güvenlik sağlamayabilir, Güvenlik sağlamadığı için ise reform ve inşa faaliyetleri başlayamaz. Bu ise Avrupa'ya daha fazla göç, dünyaya daha fazla terör anlamına gelmektedir. Ancak mevcut durumda bu sürecin biraz uzayacağına dair bazı ipuçları görülmektedir. Çünkü her devletin kendine göre birterörist veya dost grubu vardır. Ancak dost bir grup diğer devlet için terörist, terörist bir grup ise diğer devlet için dost bir grup olarak algılanmaktadır. Ancak bu uluslararası ilişkilerin karmaşıklığından gelmektedir. Bu karmaşıklığın, yönetilerek, diplomasi ve endirekt yaklaşımlarla çözülebileceği muhakkaktır. Önemli olan en kısa sürede bu sorunun çözüm yol haritasının çıkarılmasıdır.

Sonuç

Daha önce bahsedilen, konuların muhakkak ki Türkiye için de geçerliliği vardır. Ancak Türkiye'nin diğer ülkelere göre şöyle bir farklılığı vardır. Türkiye bu ülkelerle sınır komşusudur. Bu ülkeler yaklaşık 500 yıl Osmanlı İmparatoru'nda teba olarak bulunmuş, yaklaşık 1000 yıldır da komşuluk ilişkileri vardır. Buradaki oluşumların statüleri ve politikaları nasıl olursa olsun Türkiye bunlarla komşu olarak yaşamaya devam edecektir. Şu anda Irak'taki merkezi hükümet ülkede hâkimiyetini tam olarak sağlayamadığından, bundan en büyük zararı başta sınır güvenliği ve ekonomik konular olmak üzere Türkiye çekmektedir. Suriye'de de benzer bir durum olması durumunda Türkiye'nin sınır güvenliği ve ekonomisi ciddi oranda zarar görebilir. Bu süreçte Türkiye;

-Kendi topraklarında bulunan mültecilerden çatışma öncesi veya çatışma sonrası hükümette yer alacak şekilde bu savaşın gerçek mağdurları olarak bir "temsil grubu" oluşturmalı Ör: "Suriye Göçmenleri Dostluk Grubu" gibi.

-Türkiye bölgede haklı olarak savunduğu "güvenlik algılamalı" politikalarını sürdürmeli, ancak Avrupa için hassas olan "göçmen" konusu için herkesi buluşturacak politikalar üretmelidir. Örnek olarak; güvenli bölge yerine,Avrupa'daki göçmenleri dahi içine alabilecek "Cazibe Merkezleri", geri dönüş yapacak göçmenlere iş olanağı sağlayacak kendi tarihi deneyiminden de yararlanarak "toprak reformu" gibi dolaylı yoldan güvenli bölge tesisini gerektiren hareket tarzlarını öne sürecek şekilde politikalar geliştirmeli,

- Özellikle Suriye’de ordu, polis ve kamusal alanlarda yapılabilecek reformları geçmiş deneyimlerinden de istifade ederek şimdiden planlamalı bunun için hem Suriyeli göçmenlerden, hem de bu reformları yapabilecek organizasyonları hazırlamalı,⁴⁶

-Türkiye tarafından özellikle, Suriye ve Irak’ta güvenlik sağlanamadığı takdirde, terörün global ölçekte marjinal durumdan çıkarak “şebeke merkezli” olacağını ve bunun da dünyada daha büyük göçmen dalgaları yaratacağı konusu her platformda gündeme getirilmeye devam edilmelidir.

- Bu konular ile ilgili olarak Türkiye’nin elinin en kuvvetli olduğu alanın yeniden inşa faaliyetleri olabileceği öngörülmektedir. Çünkü bu bölgelere Türkiye komşudur. Belkide daha önce Irak’ta olumsuz etki yaratan “komşuluk” burada avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da inşa faaliyetleri ve bu faaliyetlerin lojistiğinin sağlanmasında da öne çıkmaktadır. Türkiye’nin inşa faaliyetlerinde yer almasını sağlayacak konulardan diğer bir konuda, şu anda yine “olumsuz bir durum” olarak görünen, PKK tarafından hendek çatışmaları ile adeta harabe haline getirilmiş üç ilçesidir. Özellikle Rusya ve Ortadoğu’da haklı bir üne kavuşan Türk inşaat sektörü, buralarda yapılacak inşa faaliyetleri sonrasında bölge ve dünyanın bu konuda da dikkati çekilebilir. Böylece bu üç ilçede, hem terörün meydana getirdiği izler silinecek, hem de Suriye ve Irak’daki yeniden inşa faaliyetleri için uygun bir model yaratılmış olacaktır.

Sonuç olarak, Afganistan’ın şu anda gelmiş olduğu seviyeye kadar izlenmiş olan yol haritaları Suriye ve Irak’ın bir kısmında yapılacak reform ve yeniden inşa faaliyetleri için “rol model” olabilir. Ancak bu arada, Suriye üzerinden kendine yeni çıkarlar ve hayat alanı sağlamaya çalışan devlet ve oluşumların unutmaması gereken bir husus vardır. ; James BROWN’ın bilinen şarkısı “OrientalPoison-Şark Zehir”inde bireyin günlük yaşamındaki faaliyetlerinin, bireyleri farkında olmadan adeta bir “Şark Zehiri” gibi zehirlediği anlatılmaktadır.Ortadoğu’da gerçekten zehirli alan, fikir ve anlayışlar bulunmaktadır. Ortadoğu’ya müdahil olan devlet ve oluşumların, hareketlerine çok dikkat etmeleri gerekmektedir. Bu ülke ve oluşumlar, zehirli alanlara girdiklerinde, farkında olmadan “Şark Zehiri” tarafından zehirlenebileceklerini unutmamaları gerekir. Bu nedenle, ülkeler ve oluşumlarınınyanlarında, o zehirin “panzehirini” de bulundurmaları gerekir. Aksi takdirde Ortadoğu onları zehirler ve zehirlendiklerini anladıklarında da iş işten geçmiş olur.

⁴⁶ Bu konuya dikkat çekmek istiyoruz. Çünkü bu tür görevlerin tümünü görevdeki personel ile yapmak kaynakların uygun kullanımı açısından uygun olmayabilir. Bunun için özellikle ABD’de olduğu gibi güvenlik şirketleri ve thinkthank kuruluşlarını devreye sokmalıdır.

Kaynakça:

Kitap, Rapor ve Tezler:

- RASAYANAGAM Angelo, Afghanistan A Modern History, I.B. Tauris&Co.Ltd.,London, 2007,s.94,
- KATZMAN Kenneth, Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy, ABD Kongre Yayımı, Washington, 22 Aralık 2015, s.18
- RICE Condoleezza, No Higher Honor: A Memoir of My Years in Washington, CrownPublishers, New York, 2011, s.98
- ORAN Baskın, Türk Dış Politikası Cilt-1, İletişim Yayınları, Ankara, 2002, s.150
 - Centre Français de Recherche sur le Renseignementsous la direction d'Éric DENÉCÉ, La Face Cachée des Révolutions Arabes, Ellipses Édition Marketing S.A, Paris, 2012, s.294
 - WOODWARD Bob, The War WITHIN, A secret White House History, Simon&SchusterRockefellerCenter, New York, 2008, s.113.
 - DJALILI Mohammed Reza- KELLNER Thierry, L'Iran et La Turquie Face au "Printemps Arabes", Groupe de Recherche et d'Information, Buruxelles, 2012, s.107
- AKYAR Sadık, 2000'li Yıllarda ABD'nin Yeni Ortadoğu Politikası ve Türkiye, Gazi Üniversitesi 172720 nu.lı yayımlanmamış Doktora tezi, Ankara, Şubat 2006, 12nci Bölüm, s.3.

Gazeteler:

- The Guardian 13 Ekim 2015,
- Milliyet Gazetesi, 11 Şubat 2016
- Wall Street Journal, 9 Ekim 2015,
- US News, 25 Ocak 2016
- New York Times, 3 Kasım 2015

İnternet Siteleri (Linkleri ile Birlikte):

- <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/ungomap/background.html>
(<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>)
- <http://www.awg.army.mil/>
 - <http://www.rs.nato.int/images/media/PDFs/150510missionupdate.pdf>
- <http://daccess-dds-y.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/708/55/PDF/N0170855.pdf?OpenElement>
 - <http://www.dw.com/en/4-germans-killed-in-kabul-suicide-bombing/a-888028->
 - http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm
- <http://www.tc-america.org/issues-information/tca-issue-papers/turkey-s-contributions-315.htm>
- http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm
- <http://www.hurriyet.com.tr/cisr-es-sugurda-operasyon-suruyor-18013232>
- <http://www.milliyet.com.tr/akdogan-dan-flas-sozler-siyaset/detay/2193282/default.htm>
 - <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel-rusya-turkmenleri-vuruyor>
- <http://www.trtworld.com/mea/turkey-protests-us-treatment-of-ankara-pyd-on-equal-terms-48009>
 - <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ibadi-yesil-bolgeyi-halka-acti>
- <http://www.ft.com/cms/s/0/7f435f04-8c05-11e2-b001-00144feabdc0.html#axzz40MwQkqWQ>
- <http://www.haberler.com/suriye-koordinasyon-toplantisi-7703735-haberi/>
 - <http://ejil.oxfordjournals.org/content/18/3/499.full>
- http://www.defense.gov/News/Special-Reports/0814_Inherent-Resolve
 - <http://www.globalsecurity.org/military/world/syria/army-equipment.htm>

